

Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT) VU studentų savanorių karinis padalinys – fizikų grupė – pilnos sudėties veikė trumpai (1991–1992 m.) ir buvo nedidelis, bet jame tarnavusių studentų fizikų nuveikti žygdarbiai, ginant jauną atkurtą Lietuvos valstybę, yra labai drąšūs ir reikšmingi.

Padalinį pagimdė Sausio 13-osios įvykiai

1991 m. sausio 11 d. būsimos SKAT VU Fizikos fakulteto (FF) studentų savanorių – fizikų grupės – nariai organizuotai atvyko prie Aukščiausiosios Tarybos (AT) rūmų, jau turėdami mintyse „diversijos prieš SSSR ir apsiginklavimo planą“. Šią fizikų grupę sudarė VU FF III kurso studentai biržietis Vidas Čepulis, klaipėdiečiai Jonas Dirginčius bei Marius Gustaitis ir tuometinio Vilniaus technikos universiteto (VTU, buvęs VISI) III kurso studentas klaipėdietis Henrikas Čepas.

1991 m. sausio 8-11 d. šie studentai fizikai nuolat sukiojosi prie AT rūmų ir TV bokšto, tapė įvairias geležis, už paskutinius savo pinigus pirkė benzina, gamino Molotovo kokteilius ir juos vežė į AT rūmus.

Studentų fizikų apsiginklavimo planas

Studentas fizikas V. Čepulis 1991 m. sausio 11 d. besisukiodamas prie AT rūmų išdėstė savo apsiginklavimo planą barzdotam žaliaraiščiui vyrui, vėliau paaiškėjo – mokytojui, sąjūdininkui ir Vilniaus miesto Tarybos nariui Vincui Vyrukaičiui. Jis iškart čiupo V. Čepulį už pakarpos ir įstūmė į AT rūmus, kad šis dar kam nors išdėstytų tą planą. Įstūmė ir pamiršo. Nežinodamas nei kur eiti, nei į ką kreiptis, V. Čepulis įsikūrė šalia Jurbarko vyrų, rūmų priimamajame, ir tapo kažkurio lango gynėju, turėdamas tik metalinį vamzdį ir peilį. O planas buvo toks...

Vilniuje, Žirmūnų mikrorajone, Šiaurės miestelyje, buvo dislokuota Sovietų armijos 107-oji motošaulių divizija (MŠD), kurioje buvo 64-asis motošaulių pulkas. Viena iš minėto pulko funkcijų – prižiūrėti Santariškių mikrorajone, pamiškėje, buvusius amunicijos ir šaudmenų sandėlius ir kontroliuoti telefoninio ryšio liniją tarp divizijos ir sandėlių. Ši ryšio linija ėjo miesto telefono tinklais, po žeme, o ties Tuberkuliozės dispanseriu atsiskyrė į savarankišką liniją ir iš kanalizacijos išlindo į žemės paviršių. Apie tai V. Čepulis gerai žinojo, nes 1983-1985 m., 64-ame motošaulių pulke, viename iš batalionų, buvo tarnavęs eiliniu... ir ryšininku (beveik metus). Jis, kartu su savo bendražygiais studentais, planavo pažeisti minėtas ryšio linijas ties Tuberkuliozės dispanseriu, sulaukti Kalašnikovo automatais ginkluotų sovietų karių-remontininkų brigados, juos netikėtai nuginkluoti, nurengti ir su šia amunicija ateiti ginti AT rūmų.

Karinės užduotys pareikalavo žinių, sumanumo ir drąsos

1991 m. sausio 11-13 d. SKAT VU studentų savanorių fizikų grupė iš VU studentų suorganizavo žvalgybos tinklą. Sausio 11 d. J. Dirginčius su M. Gustaičiu, H. Čepu bei III kurso radiofiziku Artūru Kontrimu sugalvojo, kaip AT rūmų apsaugininkams suteikti informaciją apie judėjimus visame mieste. VU studentų sąjungoje jie rado knygas su visų Vilniaus miesto studentų sąrašais, adresais ir telefonais. AT rūmuose paprašė kabineto su pora telefonų, sužymėjo Vilniaus miesto žemėlapyje „aktuales taškus“, surado šalimais gyvenančius studentus, susiskambino su jais ir paprašė jų viską stebėti ir perdavinėti nurodytu telefonu. Studentai stebėjo sovietų karinės technikos kolonos judėjimą, skambindavo ir pranešdavo apie priešų judėjimą. Visa ši informacija skubiai buvo perduodama į antrą aukštą, į besikuriantį rūmų Gynybos štabą.

1991 m., iš karto po sausio 13-osios nakties įvykių, fizikų grupė tapo AT Gynybos štabo ryšių ir radijo žvalgybos mazgo budėtojais ir pagrindiniais plėtojais. Šis ryšių mazgas buvo AT I rūmų 308 kabinete ir veikė be pertraukų. Grupei iš minėtų FF studentų vadovavo V. Čepulis. Vėliau, 1991 m. birželio mėnesį, kai tik baigė VU, prie grupės prisijungė vilnietis Artūras Indičianskis, liepos mėnesio pradžioje – klaipėdietis Artūras Litvaitis ir varėniškis Dainius Valeiša – irgi buvę FF V kurso studentai. Studentų savanorių fizikų grupė išaugo iki 7 žmonių. 1991 m. birželį minėtas ryšių mazgas oficialiai pavadintas SKAT Štabo Ryšių skyriumi. Prieš pat Sausio 13-osios nakties įvykius AT rūmuose nežinia iš kur atsirado sėnos, 1950 m. pavyzdžio, rusiškos radijo stotelės R105, R107D ir V. Čepulis, kaip mokantis dirbti su šia aparatūra, netikėtai tapo „radistu“. Jis šifruodavo ir siųsdavo informaciją „į viršų“, į Gynybos štabą. V. Čepulis su komanda perimdavo sovietinių kariškių pokalbius (30-75 MHz diapazone) tarp sovietų kariuomenės atakuojančių kovos mašinų – tankų, šarvuočių bei savaeigių šarvuotų zenitinių įrenginių – vadinamųjų „šilkų“ ir tiesiogiai operacijai vadovavusio štabo. Buvo „pagauta“ informacija, kad tikrai bus puolamas TV bokštas, apie panaudotus kovinius šovinius, nušautą puolusį „Alfa“ karininką. Tai, kad AT rūmai nebus puolami, paaiškėjo baigiantis „bokšto operacijai“. Tai suteikė galimybę AT Gynybos štabui suvokti, kas vyksta, matyti situaciją prieš akimis, žinoti, ką priešas rengiasi daryti ir ką šiuo metu daro. AT rūmų puolimo atveju buvo planuojama su radijo stotimis R105, R107 ir R123, sujungtomis į radijo žvalgybą užtikrinančią sistemą, blokuoti puoliančių sovietų karių radijo ryšį.

1991 m. sausio mėn. studentai fizikai, norėdami aprūpinti AT gynėjus reikiama karine ryšių įranga, nusavino ją iš tuometinės VU Karinės katedros (M.K.Čiurlionio g. 21). Už tai, V. Čepulis žiniomis, LTSR (A. Petrausko) prokuratūra iškėlė baudžiamąją bylą. Panaudodami tą įrangą, jie įrengė AT rūmuose laidinį ryšį su postais, stogu, aukštais, su kitais rūmais...

1991 m. kovo–liepos mėn. dalis SKAT VU studentų fizikų savanorių budėdavo Vilniaus mieste, t.y. uniformuoti patruliuodavo gatvėse, kad būtų atsvara sovietų kariniams patruliams ir miestelėnai bei svečiai matytų: Vilniuje yra Lietuvos valdžia ir jos tvarką palaikančios jėgos struktūros. Vieno tokio budėjimo metu, 1991 m. liepą, prieš pučą, V. Čepulis buvo patekęs į sovietų karių nelaisvę. Jis vidury baltos dienos įžūliai priėjo prie rusų karininko ir paprašė pasiaiškinti, ką pastarasis čia, Lietuvoje, daro, bet nespėjo atsitokėti, kai pajuto į nugarą įremtą kalašnikovą. Nelaisvėje V. Čepulis ištylėjo ir greitai buvo paleistas, nes buvo suimtas viešai ir ana pusė pabūgo politinio skandalo...

1991 m. vasarą, prieš prasidedant rugpjūčio puči Maskvoje, studentai fizikai įvykdė ypač rizikingą prieštankinės ginkluotės perėmimo operaciją – iš SSSR 107 MŠD saugomų Santariškių ginkluotės sandėlių teritorijos išvežė šimtus vienkartinį prieštankinių granatsvaizdžių („Mucha“). Taip turėtą studentų fizikų apsiginklavimo planą jie vis dėlto įgyvendino, tik didesniais mastais. Minėtoje operacijoje dalyvavo V. Čepulis, J. Dirginčius, H. Čepas ir M. Gustaitis. V. Čepulis atliko pavojingą parengiamąjį ir derinimo su sovietiniais kariais ir sargybos vyresniaisiais darbu (užtruko apie mėnesį), J. Dirginčius, H. Čepas ir M. Gustaitis dalyvavo baigiamajame – rizikingo ginklų perėmimo – etape. V. Čepulis į sovietų karinį Šiaurės miestelį „deryboms“ patekdavo su... VU Fizikų dienos (FIDI) organizacinio komiteto nario pažymėjimu, pagamintu kaip Komunistų partijos nario asmeninės raudonos knygelės parodija. Kantrus „draugų“, dažniausiai sovietinių puskarininkių, ieškojimas ir susitarimas buvo milžiniškas darbas. J. Dirginčius, H. Čepas ir M. Gustaitis naktį, norėdami „gauti“ granatsvaizdžių, turėjo įveikti tris dalinio sandėlių juosiančius apsaugos žiedus – spygliuotą vielos tvorą su maršruojančiais sargybiniais, vidinį žiedą su tarnybiniais šunimis ir apžvalgos bokšteliu su sovietų kariais šauliais. Reidą jie įvykdė sėkmingai ir ne vieną kartą, bet tai – atskira istorija. Ši operacija buvo esminis proveržis apsirūpinant prieštankine ginkluote menkai ginkluotas Lietuvos Respublikos ginkluotąsias pajėgas. Po jos smarkiai padidėjo mūsų karių savanorių galimybės naikinti prieš šarvuotą techniką. V. Čepulis prisimena: „Pavyzdžiui, aš per pučą jau turėjau ginklų tiek, kiek pats svėriau“.

1991 m. rugpjūčio 20-22 d. SKAT VU studentai fizikai savanoriai su AT ryšių mazgo įranga įvykdė kontrpropagandos akciją. Jie per galingą, 1 kW galios, radijo stotį R140 trumpabangiu režimu, 30 MHz diapazonu, paskleidė tikslinei auditorijai – sovietų kariams tiesiai į tankus – Rusijos Federacinės Respublikos prezidento Boriso Jelcino kalbą, kurios įrašą kasetėje gavo iš AT apsaugos skyriaus kolegų. Rusijos vadovas nurodė kariškiams nepaklusti pučistų įsakymams ir nesikišti į Baltijos respublikose vykstančius įvykius. Pagrindinį B. Jelcino kalbos transliacijos krūvį prisiėmė A. Indičianskis, turėjęs patirties dirbti su radijo stotimi R140.

1991 m. rugsėjo–gruodžio mėn. SKAT VU studentų savanorių fizikų grupės atstovai iš studentų tapo mokytojais ir dėstytojais - mokė kitus Krašto apsaugos departamento ir SKAT karius, kaip naudotis radijo ryšiu.

Po Maskvos pučo

Po nepavykusio 1991 m. rugpjūčio Maskvos pučo, praėjus didžiausiam pavojui Lietuvos Nepriklausomybei, pasikeitė ir fizikų grupės prioritetai – studentai, kurie dar nebuvo baigę VU ar VTU (dabar VGTU), vėl kibo į mokslus ir sėkmingai juos užbaigė (J. Dirginčius, H. Čepas ir M. Gustaitis). 1991 m. gruodžio 30 d. V. Čepuliui suteiktas vyresniojo leitenanto, J. Dirginčiui, A. Indičianskiui ir A. Litvaičiui – jaunesniojo leitenanto laipsniai. J. Dirginčius po budėjimo AT rūmuose perėjo dirbti ryšininku į naujai sukurta SKAT, išdirbo ten porą metų ir išėjo į atsargą, kiti iš Lietuvos kariuomenės pasitraukė vėliau. Vienas paskutinių iš fizikų grupės į atsargą 1997 m. išėjo V. Čepulis, turėdamas kapitono laipsnį. Tarnauti liko tik A. Litvaitis, jis Krašto apsaugos ministerijoje tarnauja iki šiol ir turi pulkininko leitenanto laipsnį. SKAT VU studentų savanorių fizikų grupė fiziškai pradėjo skirstytis 1992 m. sausio mėnesį, šis procesas baigėsi apie 1994 m., kai iš ryšių padalinio į kitas tarnybos vietas buvo rotuoti paskutiniai savanoriai fizikai.

Visi jie, studentų fizikų grupės savanoriai, konkrečiais veiksmais, rizikuodami asmenine gerove, laisve, sveikata ir kartais gyvybe, prisidėjo prie Lietuvos kariuomenės kūrimo ir šalies Nepriklausomybės įtvirtinimo. Už karinius nuopelnus Lietuvos valstybei dauguma šios grupės narių yra apdovanoti valstybiniais apdovanojimais.

Kas jie dabar?

Šiuo metu ats. kpt. V. Čepulis užsiima privačiu verslu, bet prasidėjus kariniam konfliktui Ukrainoje greta tiesioginio darbo vėl tapo rikiuotės kariu savanoriu Krašto apsaugos savanoriškiosiose pajėgose (KASP), 803 kuopoje. A. Indičianskis – UAB „BASF“ pardavimų vadybininkas ir konsultantas. Plk. ltn. A. Litvaitis gyvena Vilniuje ir sėkmingai tarnauja KAM'e. D. Valeiša buvo žymus IT pradininkas Lietuvoje,

bet jo dabartinis likimas nei bendražygiams, nei straipsnio autoriui nežinomas. Studentų savanorių fizikų grupės nariai klaipėdiečiai dirba ir gyvena Klaipėdoje: J. Dirginčius dirbuojasi savo įmonėse kreditavimo (UAB „Blic kreditas“) ir interneto sprendimų bei reklamos paslaugų srityje (MB „Super Jure“), M. Gustaitis – savo logistikos įmonėje „Fondera“, H. Čepas yra didžiausios Lietuvoje ir seniausiai veikiančios kredito unijos „Mėmelio taupomoji kasa“ steigėjas ir administracijos vadovas. Visi yra vedę, turi vaikų, iš Lietuvos neemigravę...

Post scriptum

Pasikeitus geopolitinei situacijai dėl karo Ukrainoje, daug kas ima suprasti: jei laisvės ginklu neginsi, laisvas nebūsi. SKAT VU studentų savanorių fizikų grupė, kaip ir VU studentų karių savanorių būrys, savo veikla garbingai pratęsė VU istoriją. Ji parodė, kad VU tuomet buvo ne tik Lietuvos mokslo šventovė, bet ir jaunų, patriotiškų žmonių kalvė – žmonių, kurie su ginklu rankose ėjo ginti Tėvynės Lietuvos, o kartu ir galimybės laisvai studijuoti mokslą čia, Lietuvoje, ir svetur... Deja, prabėgus beveik 25 metams, 1991 m. VU studentai kariai savanoriai vis dar lieka VU istorikų tyrinėjimų užribyje...

Laikraščio „Universitas Vilnensis“, 2007 m. birželio mėn. numeryje buvo rašyta apie Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos VU studentų savanorių būrį, veikusį 1991-1993 m.

Straipsnis publikuotas Vilniaus universiteto laikraštyje „Universitas Vilnensis“, 2015 m. gruodis, Nr. 6 (1732), 15 psl.

SKAT VU studentų savanorių fizikų grupės vadas – karys savanoris, Fizikos fakulteto III kurso studentas Vidas Čepulis. 1991 m.
Aukščiausiosios Tarybos rūmai
(nuotr. iš V. Čepulio asmeninio archyvo, skebta VU laikraštyje)

Prie Aukščiausios Tarybos (AT) rūmų. Iš kairės į dešinę: Dovilė Auglytė, Vidas Čepulis, Marius Gustaitis, Rasa Nagienė. 1991 vasario mėn. (K. Nagio nuotrauka)

VU FIDI Organizacinio komiteto nario Vido Čepulio pažymėjimas – Komunistų partijos CK nario raudonos knygelės parodija. 1990 m. (nuotr. iš V. Čepulio asmeninio archyvo)

Jonas Dirginčius. 2015 m.
(nuotr. iš J. Dirginčiaus asmeninio archyvo)